

DIYANET DERGİSİ

DİNİ - İLMİ - EDEBİ
ÜÇ AYLIK DERGİ

⊗
Nisan-Mayıs-Haziran
1 9 8 9

⊗
Cilt : 25
Şayı : 2

⊗
Diyabet İşleri
Başkanlığı Adına
İmtiyaz Sahibi
Rıdvan NİZAMOĞLU
Döner Sermaye İşletme
Müdürü

⊗
Yazı İşleri Müdürü
Orhan BALCI
Sürekli Yayınlar
Şube Müdürü

⊗
Yazı Tetkik Kurulu
Abdullah SEVİNÇ
İbrahim URAL
Orhan BALCI

⊗
Yayına Hazırlayan
Alaaddin KOÇAK

⊗
Dr. Mediha Eldem Sk.
No. 85
Tlf : 125 66 11/379
Kocatepe / ANKARA

⊗
Dizgi ve Baskı
AYYILDIZ
MATBAASI A.Ş.
222 69 40 - 222 69 41
213 19 62 — ANKARA

⊗
Kapak
Kocatepe Caminin için-
den bir görünüşü.

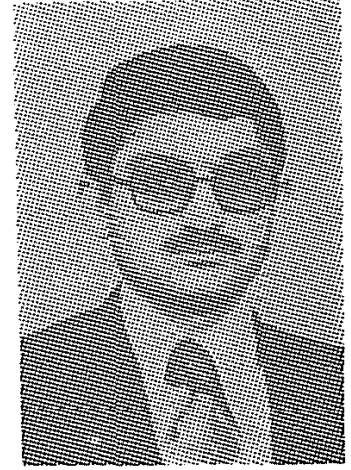
BU SAYIDA

CAHİLİYE DEVRİ ŞAİRLERDEN ZÜHEYR'İN DİNİ İNANCI ve ŞİİRLERİNDE DİNİ İZLER Süleyman TÛLÛCÛ	3-12
VEFATININ YIL DÖNÛMÛ NEDENİYLE PROF. KÂMİL MİRAS Veli ERTAN	13-22
BİR TANITIM Ahmet KURUCAN	23-26
FONKSİYONLARI AÇISINDAN HZ. P. DÖNEMİNDE MESCİD ve GÜNÛMÛZE GETİRDİĞİ Ahmet GÛÇ	27-36
OSMANLILARDA İLMİYE TEŞKİLATI Mehmet E. AY	37-73-51
İYİ HUYLAR Nâbi	52
ÇALIŞAN KADINLARIN SORUNLARINA BİR BAŞKA AÇIDAN BAKIŞ Mustafa K. YILMAZ	53-58
TRT'NİN DİN KÛLTÛRÛ ve AHLAK PROGRAMLARI Ûlker AKKUTAY	59-62
PSİKÖ - SOSYO - EKONOMİK PROBLEMLERİ ve ÇÖZÛMLERİ İzzet ER	63-80
EĞİTİM ve EKONOMİK KALKINMA İLİŞKİSİ Suat CEBECİ	81-94
ŞEYHÛ'L İSLÂM SÂ'Dİ ÇELEBİ ve DARÛ'L KURRASİ Recep AKAKUŞ	95-108
HZ. P. HADİSLERİNDE FİTNE KAVRAMI ve SEBEPLERİ Ali ÇELİK	109-117
HAYAT DİNİ M. Akif ERSOY	118
İSLÂM TARİHİNDE MEKKE DÖNEMİ EĞİTİM ve ÖĞRETİMİ Bilâl DOĞAN	119-128

Hz. Peygamber'in Hadislerinde Fitne Kavramı ve Sebepleri

Ali ÇELİK
Manisa İl Müftü Yrd.

1957 yılında Kütahya/Merkez Ahiler Köyünde doğdu. İlk okulu kendi köyünde bitirdikten sonra 1974/1975 öğretim yılında Kütahya İmam-Hatip okulunu; 1978/1979 yılında da İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdi. Diyanet İşleri Başkanlığının çeşitli kademelerinde görev yaptı. 1983-1986 yılları arasında Haseki Eğitim Merkezini bitirdi. 1987 yılında İstanbul İlahiyat Fakültesinde Hadis Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans yaptı. Halen Manisa İl Müftü Yardımcısı olarak görev yapan Ali Çelik, aynı zamanda Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Doktora öğrencisi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

I — FITNENİN TARİFİ :

“Fitne” kelimesi, lügatte altın ve gümüşün iyisini kötüsünden ayırdetmek için ateşe atıp eritmek mânâsına gelen “Fe-te-ne” fiilinden türemiş bir isimdir. Kelime zamanla daha geniş mânalar kazanarak, ibtilâ, tecrübe, imtihan, insanın ateşe atılıp azap edilmesi gibi mânâlarda kullanılmıştır⁽¹⁾. Aynı zamanda “küfür, her türlü günah, fık-ı fücûr, insanlar arasında vukûa gelen ihtilaf, kargaşa, sekâvet ve kavgaya da itlak olunmuştur”⁽²⁾.

(1) İbn Manzur, Lisânu'l-arab. XVII, 193-198; Râgıb, el-Müfredât, 558-560.

(2) Miras, Tecrid-i Sarih Terc. XII, 290.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu kelime, türemiş şekilleriyle birlikte 60 yerde geçmektedir. Kur'ân'da ve hadislerde yukarıdaki mânâların dışında günah, sapıtma, delilik, rezâlet, insanların birbirini öldürmesi gibi çok değişik mânâlarda kullanıldığı, mûteber kaynaklarda şâhitleriyle birlikte gösterilmiştir⁽³⁾.

Fitne kelimesi, dilimizde daha ziyâde ictimâî bozukluk mânâlarını ifâde eder. Arapça aslında mevcut olan bir kısım mânâlarını ise dilimize geçerken kaybetmiştir. Türkçemizde "belâ, mihnet, sıkıntı, ayartma, azdırma, fesad, ara bozma, karışıklık, ihtilâl, dinsizlik ve delilik"⁽⁴⁾ mânâlarında kullanılır. Fitne kelimesinin taşıdığı bu çeşitli mânâlar, aslında birbirine çok yakın olup, hepsi de deneme ve imtihan mânâsında toplanmaktadır.

II — HADİS KİTAPLARINDA FİTNE HADİSLERİ VE ANLATIM TARZI :

Hz. Peygamber (s.a.s.), İslâm toplumu içinde zamanla ortaya çıkacak birlik ve düzeni bozacak bir takım fitnelerden çeşitli vesilelerle bahsetmiştir. Söz konusu fitnelerden bazısı, kendisinden sonra ortaya çıkacak önemli olaylar, diğer bazısı da Kıyâmet ve Ahir-zaman ile ilgili haberler şeklindedir.

Bu hadisler, hadis otaritelerince derlenmiş ve çeşitli bölümler altında hadis kitaplarında toplanmıştır. Kütüb-i sitte müelliflerinden Nesâî hâriç hepsi, tasnif ettikleri hadis kitaplarında "Kitâbu'l-fiten" adı altında bölümler açmışlar ve bu hadislerin büyük bir kısmını burada zikretmişlerdir. Bir kısım hadisler de dağınık olarak değişik bölüm ve bab başlıkları altında nakledilmiştir.

Fitne hadisleri, çok sayıda sahâbe tarafından rivâyet edilmiştir. Özellikle el-Müksirûn (Rasûlüllah'dan binden fazla hadis nakleden sahâbe) arasında bu konuda rivâyeti bulunmayan yoktur. Ayrıca Rasûlüllah (s.a.s.)'in Hz. Âişe, Zeyneb binti Cahş, Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe gibi mübârek hanımlarıyla, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, gibi büyük sahâbîler ve Muaz b. Cebel, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Zer ve Huzeyfe b. el-Yemân gibi sahâbenin diğer ileri gelenleri de fitneyi anlatan hadisleri rivâyet etmişlerdir.

(3) İbn Manzur, a.g.e. göst. yer; İbn Esir, en-Nihâye, III, 183.

(4) Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, 322.

Anlatımda bâzen mücerred ifâdeler, bâzen soru-cevap, zaman zaman da teşbihler yapılarak muhâtabın en kolay onlayabileceği bir üstûp kullanılmıştır. Bu hadisler bütün sahâbeye açıkça söylendiği gibi, kimi zaman da bâzı sahâbîlere bir sır olarak ifâde edilmiştir. Huzeyfe b. el-Yemân, ashâb-ı kirâm içinde Rasûlüllah'ın sır dostu olarak bilinir⁽⁵⁾.

Ortaya çıkacak fitneler, hadislerde bâzen "fitne" kelimesinin vâkıâya izâfetiyle anlatılmış, meselâ : Deccalin fitnesi, dünyanın fitnesi gibi; bâzen de "fitne" kelimesi hiç kullanılmadan, olayın hikâyeye edilmesi şeklinde ifâde edilmiştir : Herc, kıyâmet alâmetleri gibi. Fitneyi anlatan hadisler genellikle "gelecekte.... olacak"⁽⁶⁾, "Benden sonra ... şeyler göreceksiniz."⁽⁷⁾ gibi dikkat çekici ifadelerin yanı sıra "Olması yakın..."⁽⁸⁾ gibi olayın büyüklüğüne ve şiddetini anlatan cümlelerle başlamakta ve olay hikâyeye edilmektedir.

III — FITNEYİ DOĞURAN SEBEPLER :

Fitne, yukarıdaki tariflerden de anlaşılacağı üzere sosyal bir hâdisedir. Bu hâdisenin ortaya çıkması şüphesiz bir takım zâhirî sebeplere bağlıdır. Bu sebeplerin taşıdığı özellik bakımından, toplumda çıkan fitne hâdisesi, ya şiddet kazanır ve yayılır veya tedbir alınır önlenir. Onun için fitneyi doğuran sebeplerin bilinmesi çok önemlidir.

Fitneyi doğuran sebeplerin neler olduğunu tesbit etmek oldukça zordur. Konuya ilgili hadisler ele alınarak bakıldığı zaman "Fitne" diye isimlendirilen ve özellikle ümmetin dikkatinin çekildiği bazı konulardan bahsedildiği görülür. Hadislerin zâhirî manaları, fitnenin doğmasına sebep olabilecek faktörlerin bir kısmının tamamen kulların iradesi dışında olup ilâhî iradeye bağlı olduğuna işaret eder. Meselâ : Güneşin batıdan doğması, deccalin çıkması gibi. Diğer bir kısmının da kulların iradesi sonucu ortaya çıktığına işaret eden hadisler mevcuttur. Meselâ : Kadınların fitnesi, malın fitnesi, toplumda huzursuzlukların baş göstermesi gibi.

Biz burada fitneyi doğuran sebeplerin neler olduğunu tesbite çalışırken, kulun iradesi sonucu ortaya çıkacak olan fitnelerin sebeple-

(5) İbn Hacer, el-İsâbe, I, 317-318.

(6) Buhâri, fiten, 10, 24; Müslim, fiten, 12, 17, 23, 69; Ebû Dâvûd, fiten, 2 3.

(7) Buhari, fiten, 2.

(8) a.g.e. fiten, 14; Müslim, fiten, 18, 29, 34, 42.

rini araştıracadıız. Yapacağımız bu tesbit daha çok genellemeler şeklinde olacaktır.

A) CEHALETİN YAYGINLAŞMASI :

İslâm Dini ilme ve öğrenmeye büyük önem vermiş, cehâleti her türlü kötülüğün başında saymıştır. Allâhu Teâla Kur'ân'da bir çok âyette "Okuma ve Öğrenme"⁽⁹⁾'den bahsetmiş, "bilenlerle bilmeyenlerin eşit olmayacağını"⁽¹⁰⁾ özellikle vurgulamıştır. Rasûlüllah (s.a.s.) de konunun üzerinde bizzat durmuş, ümmetini ilme ve öğrenmeye teşvik etmiştir⁽¹¹⁾.

İlmin kalkıp cehâletin hâkim olduğu toplumlar, her türlü kötülüğe daha çabuk meylederler. Nihayet sonu gelmez fitneye fesat ortamına hızla sürüklenirler. Ebû Ümâme (r.a.)'ın naklettiği bir hadiste Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur :

"Öyle fitneler olacak ki, o zaman kişi mü'min olarak sabahlayıp kâfir olarak akşamlayacaktır. Ancak Allah'ın ilmi vermek suretiyle ihyâ ettikleri müstesna"⁽¹²⁾. Bu hadis de açıkca göstermektedir ki, bilgili insanlar fitnenin kucağına asla düşmeyeceklerdir. Buradaki bilgiden kastedilen mana dinden nasibi almış olmak manasıdır. Şüphesiz her ilim kutsaldır ancak bu ilim peşin fikirlerle hareket etmeden Mutlak Hakikati bulma çabasında olursa, gerçek kudsiyetine o zaman eder. Çünkü gerçeği tesbit etmiş veya o yönde en azından meşrû yolda ilerlemiş demektir. Zira peşinfikirler daima gerekleri gölgelemede, yanlış sonuçlara götürmektedir. Bu durum ise ilgin kudsiyetini zedeler. İlmin, fitneyi önleyici faktör olmasının asıl sebebi burada yatmaktadır.

"Cehaletin Yaygınlaşması" hadisesinin kıyamet öncesi ortaya çıkacak bir takım kötülükler arasında zikredilmesi dikkat çekicidir. Çünkü kıyamet yaklaştığı zaman ortaya çıkması haber verilen bir takım fitne ve fesat olayları cehaletler hızla yayılacak sonunda kötü insanların topluma egemen olduğu bir zamanda "Kıyamet Şerli insanların üzerinde kopacaktır"⁽¹³⁾.

(9) Alak (96), 1-5; Nisa (4), 113; En'am (6), 91.

(10) Zümer (39), 9.

(11) Bukari, ilim, 19; Müslim, ilim, 15; Eû Dâvûd, ilim, 1.

(12) İbn Mâce, fiten, 9.

(13) a.g.e. 25; Buhâri, fiten, 5; Müslim, ilim, 5.

Cehaletin fitneyi körükleyici bir hususiyet arzemesi cahil insanların irade bakımından çok zayıf olmaları hasebiyle, çabucak fitnenin tuzacağına düşüvermeleri şu sonucu doğurmuştur: Her türlü fitnenin en belirgin sebebi C e h a l e t'tir.

Konu bir başka açıdan ele alınacak olursa şöyle anlaşılabilir: Cehaletin topluma hakimiyeti o derece büyük yaralar açar ki bu büyüklük, âdetâ kıyâmetin kopması sırasındaki sarsıntı ve dehşeti andırır. Toplumda bu derece menfi etkiler görülen cehâlet olgusu en büyük sebebidir.

B) ÂLİMLERİN BOZULMASI :

Âlimlerin çeşitli tutkuları sebebiyle toplumu yanlış yöne sevk etmeleri, toplumda fitnelerin doğmasına sebep olacağı, hadislerde ifade edilmektedir. Âlimlerin ilim ahlâkını çığneyerek kendi şahsî duygu ve düşüncelerini tatmin etmek için ilim adına yorumlara başvurarak yanlış yollara girmelerinin pek çok sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerin en önemlilerinden ikisi: Ya yetersiz bilgi sahibi olmaları veya menfaat temin etme hevesine kapılmış olmalarından kaynaklandığı göze çarpmaktadır. Ayrıca, tarafsız ilim yapıyorum, diyerek bir takım değerlerin dışlanması —ki ilmî çalışmada tarafsızlık korunacaktır ama bunun ölçüsü ifrat dereceye ulaşınca bir takım kabul edilmesi zorunlu değerlerin inkârı söz konusu olabilir— hem alimi hem de onun meşalesini verdiği ilmi gölgeleyebilir ve hiç bir pratik değeri kalmayabilir, böylece alim topluma karşı güvenini kaybeder.

Bu şekil vasıflara sahip bir kişinin âlim sıfatıyla toplumun önüne düşerek önderlik yapması, o toplumun bünyesinde ne derece derin yaralar açacağı mâlumdur. Bu konuyu sevgili peygamberimiz şöyle açıklamaktadır :

Allah ilmi insanlardan söküp almak suretiyle kaldırmaz, bilakis (içlerindeki âlimlerin canlarını almak suretiyle ilmi kaldırır. Aralarında hiç bir âlim kalmaz da insanlar, câhilleri önderler edindirler. Onlara sorular sorular, onlar da bilgisizce fetvâ verirler. Böylece hem kendileri sapıtırlar hem de başkalarını sapıtırırlar”(14).

(14) Müslim, ilim, 13.

Hadisimiz, ciddi üzerinde derinlemesine düşünülmesini gerektiren konulara özellikle işaret etmektedir. Fitnenin ortaya çıktığı bir anda cehâletin yaygınlaşması hadisiyle de ilgi kuracak olursak, toplumun geleceği demek olan ehl-i ilimin fonksiyonunun hangi düzeyde olması gerekir ki, çıkan fitne bastırılsın veya fitne hiç zuhur etmesin.

C) İDARECİLERİN BOZULMASI :

İdârenin, kadın ve çocukların eline geçmesi veya mevcut yönetimin idâresi altındaki insanlara zulmetmesi gibi toplumun huzur ve güvenini sarsan olaylar da fitnenin doğmasına imkan hazırlayan sebeplerdendir. İdâre ve idârecilerin bozulması diye tavsif edebileceğimiz bu durum, bir takım yanlış uygulamalar, toplum fertleriyle mevcut yönetimin ters düşmesi, zamanla toplumun değer yargılarını sarsıp, bütün müesseselerde çözümler meydana getirir. Ni-hâyet toplum, hızla fitne ortamına sürüklenir. Peygamberimizin bu konudaki bir hadisini Enes b. Mâlik şöyle rivâyet eder :

“Rasûlüllah (s.a.s.)’e : Yâ Rasûlallah!. İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmaktan ne zaman vazgeçeriz (terkederiz)? diye soruldu. Rasûlüllah (s.a.s.) : “Sizden önceki ümmetlerde meydana gelen şeyler sizin içinizde de meydana gelince” buyurdu. Bizden önceki ümmetlerde meydana gelen şey nedir dedik? Rasûlüllah (s.a.s.) : İdârenin küçüklerinizde zinânın büyükleriniz arasında ve ilmin de küçük ve düşük insanlarınızda olmasıdır.” duyurdu”⁽¹⁵⁾.

D) DİNE BAĞLILIĞIN ZAYIFLAMASI :

Belâ ve musîbetlerin gelmesine asıl sebep, insanın yaptığı kötü fiilleridir. Dinin emirleri hafife alınıp, onlara uymaktan uzaklaşıldığı zaman, binbir çeşit belâ demek olan fitnenin doğması artık kaçınılmaz olur. Zâhiren amel ediliyor gibi görülse de, amellerde samimiyetin bulunmaması, gevşekliği meydana getirmektedir. Bu hal çok kere riyâ ve benzeri kötü ahlâka dönüşerek, çirkin tabloların ortaya çıkmasına neden olmaktadır ki hadîslerde bu şekil davranışlar fitne olarak vasıflanmıştır.

(15) İbn Mâce, fiten, 21.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir : Dinî bağılığın zayıflamasına sebep olan hususlar nelerdir, hangi şeyler dini hayatı zayıflatmaktadır? Tabii ki böyle bir suale, “şu sebeptir” şeklinde bir cevap vermek alelacele bulunmuş bir cevap olacaktır. Konunun değişik cephelerden ele alınması gerekir. Belki bir değil birden fazla sebep bulunup bunların beraber mütalea edilmesi gerekecektir. Fakat şurası bir gerçektir ki, fitnenin doğmasına sebep olarak birinci sırada zikrettiğimiz “C e h â l e t”, diyebiliriz ki bütün olumsuzlukların, fitnevî hareketlerin temelini oluşturmaktadır. Ondan sonraki diğer sebepler ise artık “cehâlet” hadisesini destekleyici mâhiyettir. Bu mantıktan hareketle dini hayatın zayıflamasına neden olan hususların temelinde yine cehâlet yatmaktadır.

Konumuz açısından önemli olan, toplum içinde fitne olayının ortaya çıkmasında dini hayatın zayıflaması büyük yer işgal etmekte olduğudur. Toplumun ortak manevî değerleri, dinî kâide ve hükümlerine koyduğu ve nihâyet toplumun bünyesinde yer eden dini duygularla beslenmiş ahlâk ve örf kâidelerinden oluşmaktadır. İçinde “Allah” mefhumu olmayan, bunun hesâbı sorulacak” duygusu bulunmayan bir “değerler bütünü” düşünürüz, sonra da bu tür değerlere sahip toplumdaki fitne olayını değerlendiririz.. Dini hayat demek, belli bir değerler bütünüyle disipline edilmiş hayat demektir.

Ebû Hüreyre (r.a.) şu hadisi nakleder : “Zaman birbirine yaklaşır, kalplere cimrilik atılır, fitneler meydana çıkar ve herç çoğalır.” Herç nedir? Ey Allah’ın Rasûlü dediler. Rasûlüllah (s.a.s.) : “Katıldır, (insan öldürmektir)” buyurdu⁽¹⁶⁾. Hadiste geçen “Zaman birbirine yaklaşır” şeklindeki cümlenin değişik yönlerde yorumlanabileceğini naklederken İbn Hacer el- Askalânî, İbn Battal’ın şu görüşünü de kaydeder : “Bunun manası şöyle olabilir : “Dindarlıklarının zayıflığı bakımından zamanın insanların durumlarının birbirine yakın olmasıdır. Halkın çoğunun günahkar ve fâsık olması sebebiyle, içlerinde iyiliği emreden ve kötülüklerle mücâdele eden kimse bulunmaz...”⁽¹⁷⁾

(16) Buhârî, fiten, 25; Müslim, ilim, 11;Ebû Dâvûd, fiten, 1; Tirmizî, zühd, 24; Müsned, II, 233.

(17) İbn Hacer, Fethü'l-Bârî, XIII, 12.

E) ADALETİN TERKEDİLMESİ :

Toplumda idârî mekanizma bozulduktan sonra bu mekanizmanın işleyişi de tabii olarak buzulur ve bir takım kötü sonuçlar doğuracak uygulamalar başlar. Tercihli muameleler, rüşvet, ihtikar, aldatma gibi revaç bulan kötü ahlak ve hepsinden kötü çeşitli şekillerde kendini gösteren zulüm hâdiseleri peşpeşe ortaya çıkar. Artık adâlet tamâmen terkedilmiş, Balzac'ın ifâdesiyle : "Adâlet, eşek arılarının delip geçtiği bal arılarının takılıp kaldığı bir petek" vâkıası ortaya çıkmıştır. Adâletsizliğin hâkim olduğu toplumda ise güven ve huzurdan aslâ söz edilemez.

Abdullah b. Amr b. el-As, rivayet ettiği bir hadiste bu korkunç tabloyu şöyle tasvir eder :

"Rasûlullah (s.a.s.)'in etrafında halka olmuş oturuyorduk. Fitneden bahsetti de şöyle dedi : "İnsanları antlaşmaları bozulmuş, itimat ve güvenleri azalmış gördüğünüz zaman —parmaklarını birbirine karıştırarak— halleri şöyle karmakarışık olur!.."18)

Hırsızlık suçu işlemesinden dolayı eli kesilmesi gereken bir kadının affedilmesi için gelen Üsâme (r.a.)'ya Peygamberimizin verdiği şu cevapları konunun anlaşılması açısından son derece önemlidir. Şöyle buyurur : "... Allah'ın koymuş olduğu ceza hakkında mı aracılık ediyorsunuz? Sizden önceki ümmetleri helâk eden şey, soylu biri hırsızlık yapınca onu bırakmaları, zayıf biri yapınca ona ceza vermeleridir. Allah'a yemin olsun ki, kızım Fâtıma hırsızlık yapsaydı onun da elini keserdim"19).

Toplumda fitnenin ilk kıvılcımları, adâletin terkedilmesiyle başlar, zamanla genişleyip yayılarak toplumun bütün kesimlerini etkisi altına alır. Toplumların geleceği adâletin uygulandığı sürece parlak, adâletten uzaklaşıldığı sürece de karanlıktır. Zira her biri fitne kavramı içinde düşünülebilen yüzlerce kötülüğün çıkmasına zemin hazırlanmış demektir.

SONUÇ :

Aslolan fertlerin ve toplumların sulh ve sükûn içinde yaşamalarıdır. Her insanın farklı yaratılış, duygu ve düşünceye sahip olması

(18) Ebû Dâvûd, Melâhim, 17.

(19) Müslim, huđûd, 1.

ise ilâhî takdirin bir eseridir. Cenâb-ı Hak'ın el- Bârî, el-Hâlik, el-Musavvir esmâsının bir tecellisidir. Böyle bir yaratılış farklılığına sahip insanların bir arada nasıl yaşayacakları, bunların kural ve kaideleri de yine Allah tarafından peygamberleri vasıtasıyla insanlara bildirilmiştir. Artık insanlara düşen, kendisini ve karşısındakini hak ve ödevler açısından beraber müteala etmek, kendileri için peygamberler tarafından tebliğ edilen sulh ve sükun dolu bir hayatın yollarını aramak olacaktır.

Biz bu makalemizde sulh ve sükûnu bozan, toplumu parçalara ayırarak birbirine düşüren ve sonunda hem kendisine hem de içinde yaşadığı topluma zarar veren "fitne" kavramından —hadisi şerifler çerçevesinde— bahsettik. Fıtnenin doğmasına sebep olan hususlar hadislerde nasıl anlatılmış ana başlıklar halinde kısaca sunduk. Şüphesiz bu sebepler daha da çoğaltılabilir. Ne var ki bunların hemen hepsi birbiriyle içiçe olan konulardır. Biri diğerinden farklı düşünülemez, birbirinin tamamlayıcısı durumundadır. Onun için fitneyi doğuran sebepleri sıralarken bunları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak imkansızdır. Fitne olgusu içinde bu sebeplerin hepsi bir arada bulunur.

Bu sebepleri incelerken gördük ki hemen bütün fitnevî hareketlerin temelinde cehâlet yatmaktadır. Kur'ân'daki ilk âyetin "Oku!" emriyle başlamasının ve yine İslâm'ın en azılı düşmanının "Câhillerin babası" manasına gelen Ebû Cehil lakabıyla lakaplanmasının esprisini de burada yatsa gerektir.

BİBLİYOGRAFYA

Kur'ân-ı Kerîm.

AHMED BİN HANBEL, Müsned, I-VI, İstanbul, 1981, Ofset baskı.

BUHARÎ, Muhammed b. İsmail Sahihu Buhari, I-VIII İstanbul, 1981.

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1984

EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistâni, Sünen I-IV, Mısır Tarihsiz.

İBN HACER, el-Askalani, Fethü'l-Bârî, I-XIII, Beyrut, 1406.

İBN MACE, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, Sünen, I-II, Mısır, 1954.

İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Necibiddin, Lisanu'l-Arab, I-XX, Beyrut, 1968.

MİRAS, Kamil; NAİM, Ahmed Sahihu Buhari Tecrid-i Sarih Tercemesi, I-XXII, Ankara, 1970.

MÜSLİM, bin Haccac el-Kuşeyri, Sahihu Müslim, Lübnan.

RAĞİB, Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî, Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân 1986, 1st.